Тема 10 Виробництво, якість і конкурентоспроможність продукції (робіт і послуг)

План

1. Якість продукції як економічна категорія
2. Суть, показники та методи оцінювання якості продукції.
3. Патентно-правова захищеність продукції.
4. Стандартизація і сертифікація управління якістю продукції.
5. Конкурентоспроможність продукції підприємства та її оцінювання

1. Якість продукції як економічна категорія

Якість продукції – це сукупність її властивостей, що характеризують міру спроможності даної продукції задовольняти потреби споживачів згідно з її цільовим призначенням. Це узагальнене визначення якості продукції.

Якість продукції — це економічна категорія, тому що вона належить до найважливіших понять економічної науки, яка відображає істотні сторони економічних явищ та процесів. Це пов'язано з тим, що в сучасному світі діяльність будь-якого підприємства, його непохитне становище на ринку товарів і послуг визначається рівнем конкурентоспроможності. У свою чергу, конкурентоспроможність пов'язана з двома показниками— рівнем ціни і рівнем якості продукції. Якість продукції в цьому випадку займає перше місце. Якщо підприємство змінює ціну на товари, конкуренти, довідавшись про це, відразу можуть прийняти відповідні дії. Інша ситуація виникне в тому випадку, коли підприємство змінює якість свого товару, що сприймається покупцем як його поліпшення. Швидко дізнаються про це і конкуренти, але вони не можуть відразу вжити відповідних заходів, як це відбувалося при зміні ціни. Ті товари, які вони виробляють і які мають у запасі, зараз мають гіршу якість порівняно з продукцією підприємства, яке поліпшило свій товар. Логічний хід у відповідь - поліпшення якості своїх товарів — зазвичай є процесом тривалим, тому що спочатку потрібно вдосконалити технологію, закупити нове устаткування і т. п.

2. Суть, показники та методи оцінювання якості продукції.

Поняття "якість" в економічній літературі визначається як ступінь відповідності виробу встановленим стандартам і технічним умовам, що дозволяють задовольнити конкретну потребу у витратах, тобто якість відображає здатність виробу виконувати задану функцію. Якість як економічна категорія — це суспільна оцінка, що характеризує ступінь задоволення потреб у конкретних умовах споживання тієї сукупності

властивостей, що явно виражені або потенційно закладені в товар. Якість товару забезпечується па всіх етапах його створення: вивчення вимог споживача, проектування, виробництва, експлуатації.

Якість продукції не обмежується тільки однією властивістю, цс сукупність властивостей. Властивості продукції кількісно виражаються показниками якості.

Показники призначення характеризують корисний ефект від використання продукції за призначенням і обумовлюють сферу її використання.

Показники надійності — безвідмовність, збереження, ремонтопридатність, а також довговічність виробу. Для деяких виробів, які пов'язані з безпекою людини, безвідмовність може бути основним, а інколи і єдиним показником надійності. Збереження відіграє важливу роль для харчової промисловості. Ремонтопридатність визначає такі показники: середня вартість технічного обслуговування, імовірність виконання ремонту у визначений час. Довговічність визначається розміром витрат на підтримання виробу в працездатному стані.

Показники технологічності характеризують ефективність конструкторсько-технологічних рішень щодо забезпечення високої продуктивності праці при виготовленні та ремонті продукції.

Показники стандартизації та уніфікації — це насиченість продукції стандартними, уніфікованими та оригінальними складовими частинами, а також рівень уніфікації порівняно з іншими виробами. Усі деталі виробу поділяються на стандартні, уніфіковані та оригінальні. Чим менше оригінальних деталей, тим краще як для виробника продукції, так і для споживача.

Ергономічні показники відображають взаємодію людини з виробом і комплекс гігієнічних, антропометричних, фізіологічних і психологічних властивостей людини, які проявляються при користуванні виробом. Це можуть бути зусилля, які потрібні для керування трактором, місцезнаходження ручок у холодильника, кондиціонера в кабіні баштового крана або місцезнаходження керма у велосипеда, освітлення, температура, вологість і т. п.

Естетичні показники характеризують інформаційну виразність, раціональність форми, цілісність композиції, довершеність виконання і стабільність товарного вигляду виробу.

Показники транспортабельності виражають пристосованість продукції до транспортування.

Патентно-правові показники характеризують патентний захист і патентну чистоту продукції і є істотним фактором щодо визначення конкурентоспроможності.

Екологічні показники — це рівень шкідливих взаємодій з навколишнім середовищем, які виникають при експлуатації чи споживанні продукції, наприклад, вміст шкідливих домішок, імовірність викидів шкідливих часток, газів, випромінювання при зберіганні, транспортуванні та експлуатації продукції.

Показники безпеки характеризують особливості продукції для безпеки покупця і обслуговуючого персоналу, тобто забезпечення безпеки при монтажу, обслуговуванні, ремонті, зберіганні, транспортуванні, споживанні продукції.

Сукупність перерахованих показників формулює якість продукції. Товар повинен бути надійним" естетичним, добре виконувати свої функції, тобто задовольняти ті потреби, для яких він призначений. Але, крім усіх цих показників, велике значення має і ціна виробу. Саме з ціною пов'язане питання економічно-оптимальної якості, або економічно-раціональної якості. Покупець, придбавши вироби, завжди співвідносить ціну виробу з набором властивостей, якими він володіє. Крім ціни, важливими є і експлуатаційні характеристики виробу, тому що вони впливають на витрати при експлуатації та ремонті, але, якщо товар характеризується тривалим строком служби, ці витрати цілком порівнянні з ціною виробу, а в деяких випадках і істотно перебільшують ціну продажу виробу.

Під економічно-оптимальною якістю розуміємо співвідношення якості та витрат, або ціну одиниці якості, що можна подати у вигляді формули

$$K_{опт} = \frac{Q}{C_{\Sigma}},$$

де Копт — економічно-оптимальна якість;

Q — якість виробу;

C∑ — витрати на придбання та експлуатацію виробу, грн.

3. Патентно-правова захищеність продукції.

Рівень якості продукції необхідно оцінювати з урахуванням даних про їх патентної захисту в нашій країні і за кордоном та інформації про їх патентної чистоті.

Офіційним документом, що свідчить про патентну чистоту вироби, є патентний формуляр вироби, а документом, що підтверджує патентну захищеність, - патент або авторське свідоцтво. Патенти й авторські свідоцтва можуть бути видані Укрпатентом на спосіб, на пристрій, на склад і на корисну модель.

Головним періодом, що забезпечує патентний захист і патентну чистоту вироби (або його окремих вузлів, агрегатів і систем), є період проектування. Тому в технічне завдання на проектування обов'язково вносять патентно-правові показники. Це показники патентної захищеності і показники патентної чистоти виробу.

Показники патентної захищеності характеризують якість і значимість вітчизняних винаходів, реалізованих у конкретному виробі при його проектуванні. Ці показники визначають, яка ступінь захисту конкретного виробу авторськими свідоцтвами і патентами, виданими Російськими і зарубіжними патентними відомствами організаціям та особам, які брали участь у розробці, проектуванні і виробництві конкретного виробу. При цьому патентами можуть бути закриті як всі вироби в цілому, так і його окремі елементи і частини, вузли, системи. У цьому випадку враховують значимість окремих технічних рішень, використаних при розробці виробів.

Показники патентної чистоти застосовують для характеристики можливостей безперешкодної реалізації виробів в нашій країні і за кордоном.

4. Стандартизація і сертифікація управління якістю продукції. (пит. 1,2,3,4,кн. «Економіка»)

Важливим елементом у системах управління якістю продукції є стандартизація — нормотворча діяльність, яка знаходить найбільш раціональні норми, а потім закріплює їх у нормативних документах у вигляді стандарту, інструкцій, методик та вимог до розробки продукції. Вплив стандартизації на підвищення якості продукції реалізується переважно через: комплексну розробку стандартів на сировину, матеріали, напівфабрикати, комплектуюче устаткування, оснащення і готову продукцію; встановлення в стандартах технологічних вимог до показників якості, а також єдиних методів випробування і засобів контролю.

Головне завдання стандартизації — створити систему нормативно-технічної документації, яка визначає прогресивні вимоги до продукції, що виготовляється на потреби народного господарства, населення, оборони країни, експорту, а також контроль за правильністю використання цієї документації.

Організація робіт у системі управління якістю визначається стандартами, які регламентують технічний рівень продукції, її надійність, довговічність, економічні, естетичні й ергономічні характеристики. Отже, стандарт — це документ, що встановлює для загального і багаторазового застосування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, з метою досягнення оптимального ступеня впорядкованості у певній галузі, та розроблений у встановленому порядку на основі консенсусу.

В Україні використовуються такі категорії нормативних документів із стандартизації:

— державні стандарти України;

— галузеві стандарти;

— стандарти науково-технічних та інженерних товариств і спілок;

— технічні умови;

— стандарти підприємств.

До державних стандартів України прирівнюються державні будівельні норми і правила, а також державні класифікатори техніко-економічної та соціальної інформації. Порядок розроблення і застосування державних класифікаторів установлюється Державним комітетом України зі стандартизації, метрології та сертифікації.

Сертифікація продукції є одним із засобів підтвердження відповідності продукції заданим вимогам.

Сертифікація — це сукупність дій та процедур з метою підтвердження (за допомогою сертифікату відповідності або знака відповідності) того, що продукція (товар чи послуга) відповідає обов'язковим вимогам норм і стандартів, що діють в Україні.

Сертифікація продукції здійснюється уповноваженими органами із сертифікації — підприємствами, установами і організаціями з метою:

— запобігання реалізації продукції, небезпечної для життя, здоров'я та майна громадян і навколишнього природного середовища;

— сприяння споживачеві в компетентному виборі продукції;

— створення умов для участі суб'єктів підприємницької діяльності в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві та в міжнародній торгівлі.

Залежно від того, хто її проводить, сертифікація буває трьох видів: самосертифікація (проводиться виробником); сертифікація, яка здійснюється споживачем; сертифікація, яка проводиться третьою стороною (спеціалізованою організацією, незалежною від виробника чи споживача). Найбільшою довірою в міжнародній і вітчизняній практиці користується сертифікація третьою стороною.

5. Конкурентоспроможність продукції підприємства та її оцінювання

Конкурентоспроможність можна визначити як спроможність деякого класу об'єктів (товар, підприємство, країна) займати визначену ринкову нішу. Конкурентоспроможність характеризує ступінь відповідності окремого класу об'єктів визначеним ринковим потребам: пропозиції (товару) - попиту на нього, підприємства - можливості забезпечити конкурентні переваги, країни - соціально-економічній моделі розвитку.

Конкурентоспроможність товару зазвичай визначається такими елементами:

- властивостями даного товару;

- властивостями конкуруючих товарів;

- особливостями споживачів;

- загрозою появи нових конкурентів;

- загрозою появи товарів-замінників;

- незалежністю постачальників;

- вибірковістю покупців;

- суперництвом конкурентів між собою.

Конкурентоспроможний товар має конкурентні переваги. Конкурентні переваги поділяються на два основних види:

- найнижчі витрати;

- диференціація товарів.

Оцінка конкурентоспроможності товару здійснюється шляхом зіставлення параметрів аналізованої продукції з параметрами бази порівняння. Порівняння здійснюється за групами технічних і економічних параметрів. При оцінці конкурентоспроможності використовуються диференціальний і комплексний методи оцінки.

Диференціальний метод оцінки конкурентоспроможності заснований на використанні і зіставленні одиничних параметрів аналізованої продукції і бази порівняння.

Диференціальний метод дає можливість лише констатувати факт конкурентоспроможності аналізованої продукції чи наявності в неї недоліків у порівнянні з товаром-аналогом. Проте він не враховує вплив вагомості кожного параметра на переваги споживача при виборі ним товару.

Для усунення цього недоліку використовується комплексний метод оцінки конкурентоспроможності. Він ґрунтується на застосуванні комплексних показників чи зіставленні питомих корисних ефектів аналізованої продукції і гіпотетичного зразка.